

10 vragen over de Rassenlijst Bomen

In 2012 verschijnt de volgende Rassenlijst Bomen. In de praktijk blijkt echter nog vaak dat niet alle kwekers kennis hebben van de huidige lijst. Ook is er verwarring over bosbouwkundige begrippen. Daarom geeft Sven de Vries, betrokken bij de totstandkoming van de lijst, er uitleg over.

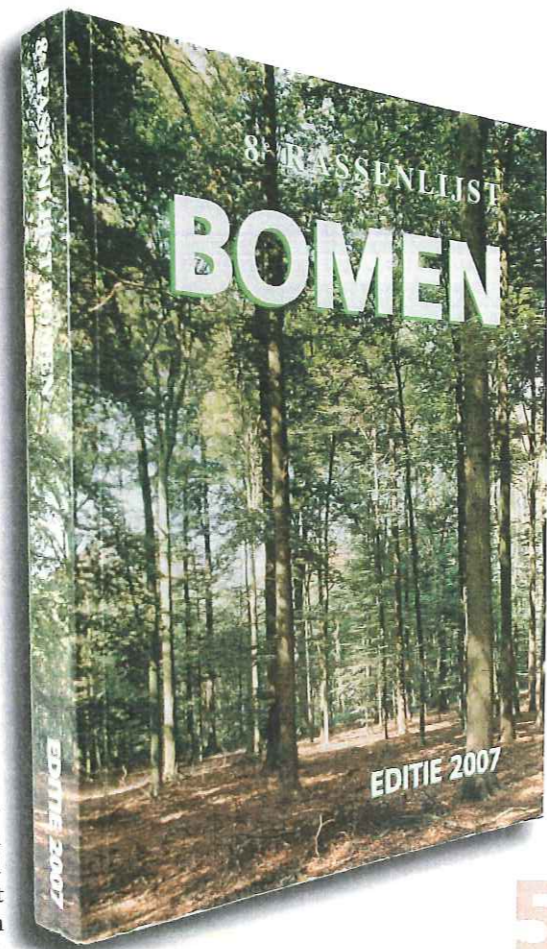

Foto: De Boomkwekerij

1 Wat is de Rassenlijst?

De Rassenlijst Bomen is een hulpmiddel bij de aanplant van stedelijk groen, landschappelijke beplantingen en productiebos. Juist voor zulke aanplant is het belangrijk de juiste kwaliteit te gebruiken, omdat de bomen tientallen jaren goed moeten groeien. De lijst biedt veel informatie over de genetische kwaliteit van bomen, de kwaliteitsborging van uitgangsmateriaal (rassen en opstanden), autochtone herkomsten en zaken die daarmee samenhangen.

2 Wie is verantwoordelijk voor de Rassenlijst?

De Rassenlijst komt tot stand onder verantwoordelijkheid van de Raad voor plantenrassen met hulp van vertegenwoordigers uit de sectoren van kwekers, afnemers, wetenschappelijk onderzoek en beleid. De lijst is afgestemd op de EU-bosbouwrichtlijn met betrekking tot het verhandelen van bosbouwkundig teeltmateriaal. Deze richtlijn is in Nederland geïmplementeerd in de Zaaizaad- en plantgoedwet.

Alle lidstaten van de EU zijn volgens de richtlijn verplicht een rassenlijst op te stellen.

3 In welke vorm wordt de Rassenlijst uitgebracht?

Alle EU-lidstaten zijn ook verplicht hun rassenlijst periodiek te herzien, maar ze mogen zelf een redelijke termijn bepalen. Nederland hanteert een termijn van vijf jaar, dus elke vijf jaar komt er een herziene Rassenlijst Bomen uit. Dit werd tot de achtste editie (uit 2007) in boekvorm gedaan,

maar vorige maand heeft de Raad voor plantenrassen besloten de Rassenlijst vanaf 2012 digitaal en online uit te brengen.

Groot voordeel hiervan is dat tussentijdse wijzigingen vrijwel meteen zijn door te voeren, zodat de informatie over opstanden en eigenaren altijd actueel is. Daarnaast heeft het online uitbrengen als voordeel dat de lijst makkelijker beschikbaar is voor gebruikers.

De genoemde verplichting geldt uitsluitend voor richtlijnsoorten, maar de Raad heeft ervoor gekozen om ook niet-richtlijnsoorten van autochtone herkomst te kunnen opnemen in de lijst. Deze opname is in de categorie 'van bekende origine' (SI, *source identified*).

4 Wat houdt 'van bekende origine' in?

De categorie 'van bekende origine' is voorbehouden aan uitgangsmateriaal van autochtone herkomst. De opstand moet bestaan uit minimaal 30 genetisch verschillende individuen. Door opname in deze categorie zijn autochtone herkomsten gecertificeerd in de handel te brengen, zon-

der dat ze voldoen aan houtteeltkundige criteria zoals rechtheid en betakking.

Bij autochtoon uitgangsmateriaal is vooral de ecologische kwaliteit belangrijk. Dit materiaal is namelijk aangepast aan het Nederlandse klimaat, dus het groeit in samenhang met de flora en fauna in de omgeving (insecten, vogels en bodemplanten).

Bij het gebruik van plantmateriaal in bos met een natuurdoelstelling en in natuurterreinen is deze ecologische kwaliteit van cruciaal belang. Het gebruik van materiaal uit andere streken zou de samenhang ernstig kunnen verstoren.

Nederland is internationale verplichtingen aangegaan om de biodiversiteit in stand te houden. Dat betekent dat autochtoon materiaal niet alleen moet worden gekoesterd, maar ook gecontroleerd moet worden gebruikt.

5 Wat zijn de andere categorieën in de Rassenlijst?

'Geselecteerd' (S, *selected*), 'gekeurd' (Q, *qualified*) en 'getest' (T, *tested*). Deze indeling maakt de lijst toegankelijk voor alle groenvoorzieners van bos, natuur en landschap.

Teeltmateriaal uit de categorie 'geselecteerd' is geschikt voor aanplant op basis van erfelijke eigenschappen. Hiervoor is dus de ouderopstand beoordeeld, niet het teeltmateriaal zelf. Afhankelijk van de boomsoort is gelet op boomvorm, betakking en verdere groei- en gezondheidsaspecten van alle bomen in de opstand.

Materiaal is ingedeeld in de categorie 'gekeurd', als de bomen individueel zijn beoordeeld volgens de bovenstaande criteria. Bovendien zijn die bomen vegetatief vermeerderd ten behoeve van de teelt of van zaadgaarden; de nakomelingen zijn dus klonen. Op individueel niveau zijn erfelijke eigenschappen nog meer bepalend voor de bosbouwkundige geschiktheid dan op populatieniveau.

Voor de categorie 'getest' moeten nakomelingen van de verschillende ouderopstanden in aangelegde proefvelden met elkaar en met een bekende standaard zijn vergeleken. Ditzelfde geldt voor klonen. Slechts die ouderopstanden (herkomsten) en klonen die op deze wijze hun meerwaar-

de hebben bewezen, worden opgenomen in deze categorie. Behalve de eerder genoemde criteria zijn hiervoor het tijdstip van uitlopen en het slagingspercentage na aanleg beoordelingscriteria. Deze twee criteria bepalen in hoge mate de aangepastheid van het teeltmateriaal aan het Nederlandse klimaat.

6 Wat is de toelatingsprocedure van rassen en opstanden?

De procedure is gewijzigd sinds de Zaaizaad- en plantgoedwet in 2006 in werking is getreden. Sinds 2006 beslist de Raad voor plantenrassen over de samenstelling van de Rassenlijst waar het EU-richtlijnsoorten betreft. Wanneer het gaat om de toelating van niet-richtlijnsoorten ligt de verantwoordelijkheid bij het Bosschap.

Het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN) voert voor iedere toelating achterliggend onderzoek uit en adviseert op basis hiervan de Raad en het Bosschap. De criteria voor dit onderzoek hebben betrekking op de groei, vorm en betakking, gezondheid en aangepastheid aan het Nederlandse klimaat, en wel of niet autochtoon. Bovendien beoordeelt het CGN of de genetische diversiteit van de populaties voldoende groot is.

7 Hoe kunt u opname van nieuwe opstanden aanvragen?

Verzoeken voor toelating van uitgangsmateriaal (rassen en opstanden) in een bepaalde categorie kunt u indienen bij het Bosschap of direct bij het CGN (het Bosschap vraagt het CGN sowieso altijd een advies voor toelating). Voor richtlijnsoorten zet het Bosschap het verzoek om in een aanvraag bij de Raad voor plantenrassen, vergezeld van een advies. De Raad beslist vervolgens of de opstand wordt toegelaten of niet.

Voor niet-richtlijnsoorten beslist het Bosschap zelf over toelating in de categorie 'van bekende origine' (SI).

Per categorie zijn de minimumeisen voor toelating aangegeven in de Zaaizaad- en plantgoedwet. Bij een aanvraag dient u een kaartje bij te voegen waarop elke opstand, boomgroep, heg, houtwal en, indien relevant, elke individuele boom of struik staat aangegeven.

Er is een (digitaal) aanvraagformulier in ontwikkeling. Hierop kunt u straks alle relevante gegevens over de opstand invullen. Behalve de herkomstnaam en -code; deze

Begrippenlijst

Bosbouwkundig gebruik: dit is de toepassing van alle bosbouwkundig teeltmateriaal (volgens de EU-bosbouwrichtlijn) in bossen en landschappelijke beplantingen die vallen onder de Boswet.

Autochtone opstand: een opstand is autochtoon als deze zich sinds zijn spontane vestiging na de ijstijd ter plekke altijd slechts natuurlijk heeft verjongd. Of als deze kunstmatig is bij- of aangeplant met materiaal uit een nabije autochtone opstand.

Uitgangsmateriaal: dit is de opstand of de zaadbron waaruit het teeltmateriaal afkomstig is. Het kan ook de moederplant (van een ras) zijn waarvan vegetatieve delen afkomstig zijn voor de productie van klonaal materiaal.

Teeltmateriaal: dit is al het materiaal dat afkomstig is van uitgangsmateriaal. Het kan bestaan uit zaden, plantdelen of plantgoed.

Herkomst: dit is de groeiplaats van een opstand. De naam van die groeiplaats is de herkomstnaam.

Soorten die onder de EU-bosbouwrichtlijn vallen

Abies alba, *A. cephalonica*, *A. grandis* en *A. pinsapo*

Acer platanoides en *A. pseudoplatanus*

Alnus glutinosa en *A. incana*

Betula pendula en *B. pubescens*

Carpinus betulus

Castanea sativa

Cedrus atlantica en *C. libani*

Fagus sylvatica

Fraxinus angustifolia en *F. excelsior*

Larix decidua, *L. x eurolepis*, *L. kaempferi* en *L. sibirica*

Picea abies en *P. sitchensis*

Pinus brutia, *P. canariensis*, *P. cembra*, *P. contorta*,

P. halepensis, *P. leucodermis*, *P. nigra*, *P. pinaster*,

P. pinea, *P. radiata* en *P. sylvestris*

Populus (soorten en kunstmatige hybriden hiervan*)

Prunus avium

Pseudotsuga menziesii

Quercus cerris, *Q. ilex*, *Q. petraea*, *Q. pubescens*,

Q. robur, *Q. rubra* en *Q. suber*

Robinia pseudoacacia

Tilia cordata en *T. platyphyllos*

*) Uitsluitend *Populus*-rassen die in de Rassenlijst Bomen staan, mogen worden verhandeld (deze beperking geldt niet voor typische sierbomen). Opname van *Populus*-rassen in de lijst is alleen toegestaan als deze voldoen aan de EU-eisen voor de categorie 'gekeurd' of 'getest'.

worden door het CGN ingevuld.

Bij zowel het Bosschap als de Raad kunt u bezwaar indienen over beslissingen.

8 Hoe ziet de kwaliteitscontrole op uitgangsmateriaal eruit?

Naktuinbouw ziet toe op het naleven van de bepalingen uit de EU-bosbouwrichtlijn. Dat begint bij de zaadoogst. Hierbij schrijft Naktuinbouw een basiscertificaat uit waarop de relevante herkomstgegevens staan, de betreffende categorie uit de Rassenlijst en de hoeveelheid zaad. Dit certificaat blijft gedurende de hele teelt gekoppeld aan de partij planten die uit dat zaad is gekweekt.

Naktuinbouw volgt zo'n partij tot aan de verkoop. Bij verkoop moet de kweker een leverancierscertificaat meeleveren met de partij. Dat kan in de vorm van een specifiek document of een afleveringsbon met daarop de nodige partijgegevens.

9 Welke gegevens moeten op het leverancierscertificaat zijn ingevuld?

De namen van de leverancier en de afnemer, de datum van aflevering, de botanische naam, de geleverde hoeveelheid, de leeftijd en de teeltwijze van het plantmateriaal. Daarnaast de code en het nummer van het basiscertificaat, de categorie, het type uitgangsmateriaal en de code van het herkomstgebied. Verder de vermelding 'autochtoon', 'niet-autochtoon' of 'onbekend'.

Wordt het leverancierscertificaat niet bij de planten geleverd of klopt er iets niet aan de ingevulde gegevens, neem dan direct contact op met de leverancier en schakel zonodig Naktuinbouw in. Om de zaak administratief te herstellen, of om het juiste plantmateriaal met de correcte papieren alsnog geleverd te krijgen. Dit voorkomt namelijk later problemen bij de uitbetaling van subsidies.

10 Waarvoor is het certificaat uiteindelijk bedoeld?

Met het certificaat heeft de afnemer zekerheid over de gewenste bosbouwkundige kwaliteit; houtteeltkundig en/of ecologisch. Dit draagt bij aan het duurzaam aanleggen en beheren van bossen en beplantingen in de hele EU. Dit is ten behoeve van generaties na ons.

De EU-richtlijn en de Zaaizaad- en plantgoedwet zijn dus niet bedoeld als administratieve en/of bureaucratische drempel in de handel en het gebruik van plantmateriaal.

Sven de Vries De Vries is onderzoeker bij Centrum voor Genetische Bronnen Nederland in Wageningen, (0317) 48 54 37/sven.devries@wur.nl.